

**ПОРУШЕННЯ
ПРАВ ЛЮДИНИ
ПІД ЧАС
КОНФЛІКТУ
В КОЛИШНІЙ
ЮГОСЛАВІЇ**

Більшість конфліктів 90-х років ХХ ст. є внутрішньодержавними і мають особливо небезпечний характер, зважаючи на крайню жорстокість, що притаманна такому типу конфліктів, недотримання сторонами норм гуманітарного права, намірений вибір цивільних цілей під час бойових дій, масове порушення прав людини.

Однією із особливостей конфлікту в колишній Югославії було систематичне порушення прав людини і норм гуманітарного права, зокрема, згвалтування, масові розстріли, незаконні арешти і затримання цивільних осіб, збройні атаки невійськових цілей. Проте, чи не найбільш небезпечною у цьому ряді злочинів була практика етнічної чистки, під якою слід розуміти сукупність методів, спрямованих на витіснення населення етнічної групи з меж певної території, включаючи переслідування, дискримінацію, тортури, масове знищення, насильне переміщення, конфіскацію майна і житла.

Організація Об'єднаних Націй, визнаючи той факт, що дотримання прав людини є

**ГУМЕНЮК А.Г.,
кандидат політичних
наук**

*Інститут
міжнародних відносин
Київського
національного
університету
імені Тараса Шевченка*

важливою складовою базису мирного процесу в республіках колишньої Югославії, приділило значну увагу боротьбі із порушеннями гуманітарного права. У ряді резолюцій і заяв Голови Ради Безпеки, Рада рішуче засудила практику етнічних чисток і інші злочини проти мирного населення. Так, 13 липня 1992р. Рада Безпеки ООН у своїй резолюції 764(1992) підтвердила, що всі сторони повинні виконувати зобов'язання по міжнародному праву і, зокрема, Женевським конвенціям від 12 серпня 1949р., і що, особи, які порушують ці конвенції або віддають наказ про їх порушення, несуть особисту відповідальність за такі порушення¹.

4 серпня 1992 року Голова Ради Безпеки у заяві від імені членів Ради наголосив на тому, що "Рада Безпеки глибоко занепокоєна постійними повідомленнями про ув'язнювання і глумління над цивільними особами в таборах і центрах ув'язнювання на території колишньої Югославії і, особливо, в Боснії та Герцеговині. Рада Безпеки засуджує такі порушення і наругу та вимагає надати відповідним міжнародним організаціям вільний і постійний доступ у всі такі місця"².

У своїй наступній резолюції по цьому питанню 771(1992) від 13 серпня Рада Безпеки, зважаючи на "повідомлення, які безперервно надходять, ... про насильницьке вигнання і депортацію цивільного населення, ... навмисні напади на некомбатантів, лікарні і машини швидкої допомоги" та інші злочини, знову підтвердила, що особи - порушники гуманітарного права несуть особисту відповідальність за протиправні дії; засудила будь-які порушення у цьому зв'язку і звернулася із вимогою до сторін конфлікту негайно припинити практику порушення норм міжнародного гуманітарного права. Рада Безпеки постановила, посилаючись на свої права за змістом Розділу VII Статуту ООН, що всі сторони і інші, кого це стосується в колишній Югославії, повинні виконувати положення цієї резолюції³.

Питання про порушення правил ведення війни стало також предметом обговорення в Генеральній Асамблеї ООН. 25 серпня 1992 року Генеральна Асамблея рішуче засудила масове порушення основних прав і свобод людини в зоні конфлікту і, особливо, брутальну практику етнічних чисток і звернулася із вимогою до учасників збройної боротьби негайно припинити такого роду дії. Генеральна Асамблея нагадала державам-членам про їх відповідальність за злочинні дії проти прав людини, які чиняться їх громадянами на території інших держав і закликала не визнавати досягнення контролю над територією за допомогою етнічних чисток^{4,5}. Генеральна Асамблея також рішуче виступила проти "огидної практики масових згвалтувань" і інших видів сексуального переслідування⁶. У своїй ре-

резолуції 49/205 від 23 грудня 1993 року Асамблея зауважила, що найбільш жахливим і небезпечним аспектом такого роду злочинів у колишній Югославії є те, що вони використовуються сторонами у якості зброї проти противника і інструменту етнічних чисток⁷.

Позиція Генеральної Асамблеї по цьому питанню була підтримана Радою Безпеки, яка у резолюції 798(1992) від 18 грудня 1992 року засудила масове, організоване і систематичне затримання і зґвалтування жінок і, особливо, мусульманських жінок в Боснії та Герцеговині та інші акти невимовної жорстокості; звернулася із вимогою, щоб всі табори для затриманих і, зокрема, для жінок були негайно закриті. Рада Безпеки також заявила про свою підтримку ініціативи Європейської Ради щодо направлення делегації для розслідування фактів випадків зґвалтування і інших злочинів у рамках етнічних чисток і звернулася до Генерального секретаря із проханням надати необхідні засоби підтримки, які є в його розпорядженні в районі роботи місії, які дозволять делегації ЄС мати вільний доступ до місць затримання⁸.

Місія ЄС за підтримки контингенту СООНО провела розслідування на місцях 18-24 грудня 1992 року і 19-26 січня 1993 року. Результати роботи місії були представлені Раді Безпеки і використані в якості доказів Міжнародним Трибуналом.

Автор відмічає, що Організація Об'єднаних Націй у рамках гуманітарної політики у колишній Югославії здійснювала сприяння і координацію заходів по звільненню незаконно арештованих і затриманих осіб. Так, делегати Міжнародного Комітету Червоного Хреста, виконуючи положення відповідних резолюцій Ради Безпеки, які містили вимогу про звільнення всіх цивільних осіб, затриманих на протиправній основі, відвідали близько 34 000 арештантів у 146 місцях утримання на території Боснії та Герцеговини.

1 жовтня 1992 року три сторони конфліктів Боснії та Герцеговини уклали під егідою МКЧХ угоду про звільнення і передачу всіх ув'язнених у відповідності із планами звільнення, які були підготовлені МКЧХ. Ця угода була основана на Програмі дій по гуманітарним питанням, що була вироблена на Лондонській сесії МККЮ. За даними МКЧХ, до 31 жовтня 1992 року боснійські серби звільнили 2550 ув'язнених і затриманих, боснійські хорвати – 350, уряд Боснії та Герцеговини – 26⁹.

Станом на грудень 1994 рік під егідою МКЧХ було звільнено 8 825 осіб. Також завдяки спільним діям Комітету Червоного Хреста і ООН вдалося закрити ряд таборів у районі Бан'я-Лука (Трнпол'є і Маніака) в 1992 році і в Герцеговині: Дретел'ї – у вересні 1993 року, Габела – у грудні 1993 року, Родок – у квітні 1994 року.

Зусилля Ради Безпеки і Генеральної Асамблеї ООН, що були спрямовані на дотримання норм права ведення війни в зоні конфлікту,

посиливалися активною гуманітарною діяльністю Комісії ООН по правам людини (КПЛ). 13-14 серпня 1992 року КПЛ провела першу в своїй історії спеціальну сесію, яка була присвячена проблемі пошуку шляхів боротьби із порушенням прав людини в колишній Югославії. У резолюції 1992/S-1/1, що була прийнята за результатами роботи спеціальної сесії, Комісія засудила етнічну чистку і інші форми порушення прав людини і звернулася до Голови КПЛ із пропозицією призначити Спеціального Доповідача для розслідування ситуації у сфері прав людини в колишній Югославії і, особливо, в Боснії та Герцеговині; вироблення пропозицій щодо заходів по припиненню випадків порушення прав людини та попередженню такого роду злочинів; систематичного збору інформації про можливі гуманітарні правопорушення, які складають злочин війни¹⁰.

Спеціальним Доповідачем було призначено Тадеуша Мазовецького – колишнього прем'єр-міністра Польщі. Протягом 1992 року він здійснив декілька поїздок у колишню Югославію у межах свого мандату і підготував ряд доповідей, у яких відмітив загострення гуманітарної ситуації у сфері дотримання прав людини. Він зазначав, що "порушення прав людини здійснюються всіма сторонами конфлікту... Втім, становище мусульманської общини було найбільш трагічним"¹¹. За свідченням Спеціального Доповідача, практика етнічних чисток не тільки не припинялася, але навіть поширювалася, причому, головну відповідальність за такого роду злочини, на його думку, слід було покласти в основному на місцеві органи влади боснійських і хорватських сербів.

Тадеуш Мазовецький також зазначив, що частково відповідальними за проведення подібних "чисток" необхідно вважати командування Югославської Народної Армії і лідерів Республіки Сербії, – за даними Спеціального Доповідача, албанці, хорвати, угорці, мусульмани та інші меншини піддавалися дискримінації у Косово, Воєводині і Санджаку¹².

Втім, доповіді Спеціального Доповідача містили інформацію про те, що акти дискримінації і серйозні порушення прав людини допускалися по відношенню до сербської національної меншини на території, яка контролювалася центральним урядом Боснії та Герцеговини, і у більшій ступені на території, під контролем боснійських хорватів. Наявність дискримінації проти сербського населення було також помічено в Хорватії.

У доповіді від 3 травня 1992 року Спеціальний Доповідач розробив ряд рекомендацій, реалізація яких, на його думку, могла призвести до покращення ситуації щодо дотримання прав людини в колишній Югославії. Зокрема, він пропонував:

· ООН слід негайно попередити органи влади, які контролюють різні

частини території в зоні конфлікту, про те, що вони можуть бути притягнутими до суворої відповідальності не тільки за безпосереднє здійснення, але й за терпимість до актів звірств, насилля і інших порушень;

- необхідно забезпечити незастосування важкої зброї на території Боснії та Герцеговини і зосередити його під контролем СООНО;
- необхідно збільшити чисельність СООНО і поширити їх мандат. Персонал СООНО повинен мати право безпосередньо реагувати на порушення прав людини і надавати допомогу їх жертвам;
- необхідно створити під егідою ООН комісію по розслідуванню і покласти на неї завдання по встановленню долі тисяч осіб, які зникли протягом конфлікту;
- для переслідування винуватців масових і відвертих порушень прав людини і за порушення міжнародного гуманітарного права і для стримування порушень у майбутньому існує потреба в систематичному зборі документації по таким злочинам;
- доцільно створити інформаційне агентство, яке було б незалежним від місцевих органів влади і могло протидіяти насадженню почуття ненависті серед населення¹³.

30 листопада Комісія по правам людини, зважаючи на інформацію, отриману Спеціальним Доповідачем, рішуче засудила протиправну діяльність сторін конфлікту щодо порушення норм гуманітарного права і звернулася із проханням до держав-членів визначити, чи є злочини проти людяності в колишній Югославії проявами політики геноциду¹⁴.

10 лютого 1993 року Спеціальний Доповідач представив свою наступну доповідь Комісії, Генеральному секретареві і членам Ради Безпеки, у якій повідомив, що в рамках здійснення місії на основі його повноважень вдалося задокументувати велику кількість злочинів в Хорватії і Боснії та Герцеговині, серед яких масові розстріли, знищення людей, тортури затриманих і арештованих, навмисне руйнування будинків і знищення власності. У відповідності із доповіддю Спеціального Доповідача, у кожній етнічній групі були жертви порушень прав людини. Тадеуш Мазовецький доповів, що він відправив групу медичних експертів в зону конфлікту для розслідування випадків згвалтувань. Результати роботи експертів свідчили, що більшість згвалтувань було вчинено службовцями сербських підрозділів над мусульманськими жінками Боснії та Герцеговини.

23 лютого 1993 року КПЛ прийняла дві резолюції, у яких засудила "жахливу практику на території колишньої Югославії, яка застосовувалася як інструмент етнічних чисток¹⁵ і прийняла рішення про продовження мандату Спеціального Доповідача на річний період. Комісія та-

кож звернулася до Генерального секретаря ООН із проханням сприяти діяльності Спеціального Доповідача і з цією метою призначити персонал для виконання допоміжних функцій на місцях¹⁶.

Переслідуючи цілі виконання поновленого мандату, Спеціальний Доповідач звернувся до урядів СРЮ, Хорватії та колишньої Югославської Республіки Македонії із проханням надати дозвіл на розміщення в цих країнах операційних відділів для збору інформації про порушення прав людини. Позитивні відповіді були отримані від Хорватії та Македонії. Хорватський відділ, який було започатковано у Загребі в 1993 році, здійснював розслідування ситуації щодо прав людини також і на території Боснії та Герцеговини. Уряд Сербії та Чорногорії відмовив, проте погодився прийняти місію по встановленню фактів порушень прав людини із 2 представників КПЛ.

Протягом періоду з лютого 1993 року до лютого 1994 року Спеціальний Доповідач підготував і представив 6 періодичних доповідей, які базувалися на інформації, отриманій із різноманітних джерел.

Особливо важливе значення, на думку автора, мала шоста доповідь Спеціального Доповідача, яка містила аналіз ситуації щодо дотримання прав людини на території всіх республік, на які поширювався його мандат.

Висвітлюючи положення у гуманітарній сфері, що склалося в Боснії та Герцеговині, Спеціальний Доповідач наголосив на зростанні кількості актів грубого порушення норм МГП, особливо етнічних чисток, незаконних арештів і військових дій проти цивільних і персоналу гуманітарних установ. Він вказав на конкретні випадки, серед яких згвалтування і вбивства мирного населення військовослужбовцями в уніформі боснійських сербів, знищення щонайменш 15 селян біля Ступні боснійськими та хорватськими підрозділами у жовтні 1993 року, підкреслив, що ряд інцидентів за участю урядових військ Боснії та Герцеговини, що неминуче призведе до збільшення злочинних дій проти цивільного населення.

Доповідаючи про ситуацію в Хорватії, Спеціальний Доповідач проінформував про незаконні розстріли і етнічні чистки з боку хорватських збройних сил проти сербського населення у Медакському "кармані", які відбулися, зокрема, 9 вересня 1993 року. Він також виділив випадки ув'язнення невинних осіб, знищення власності представників етнічних меншин, дискримінацію мусульманської частини населення.

Серед порушень прав людини в СРЮ Тадеуш Мазовецький виділив дискримінацію етнічних албанців в Косово поліцією і в судах, та дискримінацію щодо вільного спілкування мовою і отримання освіти. Спеціальний Доповідач також наголосив, що права люди-

ни в Союзній Республіці порушуються у питаннях безпеки цивільних осіб, свободи проведення зборів, утворення об'єднань, висловлення політичних переконань.

Щодо ситуації в Македонії, то Спеціальний Доповідач доповів, що трапляються випадки порушення свободи слова, і пояснив це тим, що в країні ще не завершено процес побудови законодавчої структури внутрішньодержавних відносин. Спеціальний Доповідач зауважив, що деякі проблеми в області прав меншин в Македонії можуть бути вирішені після прийняття Конституції, і закликав світове співтовариство посилити технічну і фінансову підтримку Македонії для прискорення розвитку законодавчої бази країни.

Спеціальний Доповідач також рекомендував виключити Словенію із дії свого мандату, зважаючи на той факт, що ситуація у сфері дотримання прав людини у республіці є задовільною.

9 травня КПЛ прийняла 4 резолюції, у яких рішуче засудила політику геноциду і етнічних чисток, бомбардування населених пунктів, примусову депортацію населення і незаконне утримання цивільних осіб, застосування зброї проти беззахисного населення, стратегію знищення населення шляхом перекриття каналів надходження продовольчих товарів¹⁷, практику згвалтувань, як інструмент ведення війни¹⁸. Комісія звернулася до уряду СРЮ із вимогою негайно припинити дискримінаційні заходи проти етнічних албанців в Косово¹⁹. У своїй резолюції 1994/72 Комісія продовжила мандат Спеціального Доповідача на наступний рік і звернулася із проханням до Генерального секретаря забезпечити діяльність Спеціального Доповідача необхідними ресурсами²⁰.

Протягом 1994 року Спеціальний Доповідач підготував наступні 4 періодичних доповіді, у яких охарактеризував гуманітарну ситуацію в колишній Югославії. Так, у доповіді від 4 серпня 1994 року, він звернув увагу Комісії по правам людини на нові приклади етнічних чисток з боку боснійських сербів у Мостарі і Біхаку. Спеціальний Доповідач відмітив, що положення щодо дотримання прав людини в Македонії значно покращилося, проте не є задовільним, частково через дію санкційного режиму ООН проти СРЮ.

10 грудня Спеціальний Доповідач надав Комісії спеціальну доповідь про засоби масової інформації в колишній Югославії, у якій прийшов до висновку, що всі засоби масової інформації знаходилися під контролем урядових сил або правлячих партій. Це визначило характер інформаційного забезпечення населення. Неправдива інформація, націоналістична риторика, закиди в бік представників інших етнічних груп і політичних партій широко використовувалися для підготування сприятливого психологічного ґрунту для досяг-

нення політичних цілей і активізації збройного конфлікту. У цьому зв'язку Спеціальний Доповідач рекомендував вжити необхідних заходів у всіх республіках для забезпечення бездискримінаційного доступу до державного радіо і телебачення. Спеціальний Доповідач висловився також за вдосконалення законодавчої бази для захисту незалежного статусу югославських засобів масової інформації.

Спеціальний Доповідач продовжив свою інформаційну і аналітичну діяльність у 1995 році згідно із рішенням Комісії по правах людини від 8 березня 1995 року. У своїх доповідях за 1995 рік Спеціальний Доповідач відмічав, що ситуація у сфері дотримання прав людини у зоні конфлікту в колишній Югославії залишалася незадовільною і кожного разу погіршувалася із загостренням збройного протистояння. Суттєвих позитивних змін у цьому відношенні вдалося досягти із інтенсифікацією переговорного процесу і досягненням загального політичного врегулювання, але протягом гострої фази конфлікту, за свідченням Спеціального Доповідача, Організації вдалося лише частково імплементувати його рекомендації щодо припинення практики порушень прав людини в республіках колишньої Югославії і, особливо, в Боснії і Герцеговині та Хорватії. Як зауважив Спеціальний Доповідач, він виявився нездатним досягти своєї основної мети забезпечити ефективний захист і допомогу цивільним жертвам конфлікту і зменшити обсяг антигуманних протизаконних дій і злочинів. Проте, слід відмітити той факт, що результати розслідувань Спеціального Доповідача у відповідності із резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 48/153 від 20 грудня 1993 року були передані Головному Обвинувачеві і використані Міжнародним Трибуналом.

Важливе значення для викриття і розслідування випадків порушення прав людини мала діяльність Комісії експертів. 6 жовтня 1992 року Рада Безпеки ООН у своїй резолюції 780(1992) закликала держави і міжнародні гуманітарні організації зводити підтверджену інформацію, яка стосується порушень міжнародного гуманітарного права на території колишньої республіки Югославія, і надавати таку інформацію ООН; звернулася із проханням до Генерального секретаря створити неупереджену Комісію експертів для розгляду і вивчення такої інформації, отриманої в результаті своїх власних розслідувань, або в результаті зусиль інших осіб або органів з метою надання Генеральному секретареві своїх висновків щодо фактів серйозних порушень Женевських конвенцій і інших порушень міжнародного гуманітарного права в колишній Югославії. Рада Безпеки також запропонувала Генеральному секретареві враховувати висновки Комісії експертів у всіх рекомендаціях щодо заходів, передбачених у її резолюції 771(1992)²¹.

12 жовтня 1992 року Генеральний секретар доповів Раді Безпеки про своє рішення створити Комісію експертів у відповідності із резолюцією 780(1992) і 23 жовтня – про створення комісії у складі 5-и чоловік. Генеральний секретар також започаткував фонд для фінансового забезпечення діяльності комісії експертів. Фонд був відкритим для добровільних пожертвувань як юридичних, так і фізичних осіб.

Реалізація мандату комісії передбачала виконання 4-х основних завдань: аналіз отриманої інформації, ідентифікація порушень на основі поглибленого розслідування, перевірка фактів і розгляд юридичних аспектів цих порушень.

У січні 1993 року Комісія експертів представила Генеральному секретареві першу проміжну доповідь, яка містила огляд діяльності Комісії, попередні висновки щодо опрацьованих доказів, позицію членів Комісії по юридичним питанням. Комісія доповіла, що вона отримала документи обсягом у декілька тисяч сторінок, а також значну кількість відеоматеріалів, які містили інформацію про порушення Женевських конвенцій і норм міжнародного права. На основі цієї інформації Комісія почала створення бази даних для забезпечення всеохоплюючого, послідовного і зручного у використанні запису встановлених злочинів²².

Комісія експертів повідомила про те, що вона обговорила ідею створення спеціального міжнародного судового органу для судового переслідування осіб, винних у скоєнні злочинів проти людства і у серйозних порушеннях міжнародного гуманітарного права у колишній Югославії. Держави могли об'єднати свої юрисдикційні повноваження згідно з принципом універсальності і передати ці повноваження такому органу – Міжнародному Трибуналу. На думку експертів Комісії, питання про створення трибуналу у зв'язку із подіями на території колишньої Югославії повинно було вирішуватися Радою Безпеки ООН. Комісія відмітила, що прийняття подібного рішення відповідало б спрямуванню її роботи²³.

Після подання першої проміжної доповіді Комісія експертів зосередила свою діяльність у двох напрямках: а) збір, оцінка і аналіз інформації за допомогою бази даних; б) організація місії у колишню Югославію для збору і перевірки інформації, отримання свідчень, допиту свідків і жертв.

22 лютого 1993 року Рада Безпеки одностайно прийняла резолюцію 808(1993), у якій висловила занепокоєння з приводу повідомлень про широкомасштабне порушення положень міжнародного гуманітарного права в колишній Югославії; визначила, що така ситуація становить загрозу міжнародному миру і безпеці, і висловила рішучість покласти кінець таким злочинам і вжити ефективних заходів з метою притягнення до суду осіб, відповідальних за ці злочини. З цією метою Рада Безпе-

ки постановила, що повинен бути заснований Міжнародний Трибунал для судового переслідування осіб, відповідальних за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права в колишній Югославії²⁴.

3 травня 1993 року Генеральний секретар подав доповідь до Ради Безпеки у відповідності із її резолюцією 808(1993) у якій визначив і обґрунтував компетенцію і організацію Міжнародного Трибуналу у разі його створення, порядок розслідування, досудового і судового розгляду. Додаток до доповіді містив проект статуту трибуналу. У доповіді Генеральний секретар зауважив, що Трибунал повинен складатися із 3-ох органів: 2-ох Судових Камер і Апеляційної Камери, Канцелярії Обвинувача та Секретаріату. Трибунал на думку Генерального секретаря необхідно створити із посиланням на Главу VII Статуту ООН як допоміжний орган Ради Безпеки, проте він повинен виконувати свої функції незалежно від політичних міркувань, причому Рада Безпеки не має права управління чи контролю над Трибуналом щодо юридичних аспектів його діяльності²⁵.

25 травня 1993 року Рада Безпеки одностайно прийняла резолюцію 827(1993) у якій, посилаючись на свої зобов'язання за змістом Розділу VII Статуту ООН, схвалила доповідь Генерального секретаря і постановила застосувати Міжнародний Трибунал з єдиною метою судового переслідування осіб, які несуть відповідальність за порушення міжнародного гуманітарного права в колишній Югославії, і затвердити з цією метою Статут Трибуналу, який міститься у доповіді Генерального секретаря від 3 і 17 травня 1993 року; постановила також, що всі держави повинні в повній мірі співробітничати з Міжнародним Трибуналом і вживати всіх заходів у рамках внутрішнього права, включаючи зобов'язання держав виконувати прохання про допомогу або накази судової камери; закликала держави і міжнародні організації надавати Міжнародному Трибуналу фінансові ресурси, обладнання і послуги, в тому числі і кадри фахівців²⁶.

25 травня 1993 року Рада Безпеки у своїй резолюції 827 зобов'язала Комісію експертів до призначення обвинувача Міжнародного Трибуналу продовжувати в терміновому порядку збір інформації, яка стосувалася фактів серйозних порушень гуманітарного права²⁷.

6 вересня 1993 року Комісія експертів підготувала другу проміжну доповідь, у якій повідомила про значний прогрес у зборі і опрацюванні значної кількості інформації про масові вбивства і знищення власності, знущання над мирним населенням і затриманими та в'язнями, практику етнічних чисток.

Після прийняття резолюції 827(1993) Ради Безпеки, Генеральний секретар звернувся до держав – членів із проханням запропонувати максимум двох осіб на посаду суддів Трибуналу. Пропозиції держав

було відправлено Голові Ради Безпеки і 20 серпня Рада прийняла резолюцію 857(1993) в якій вона склала список кандидатів із 23 осіб, що представляли всі головні правові системи світу, для подання на затвердження Генеральною Асамблеєю ООН. 17 вересня 1993 року асамблея на основі списку обрала 11 суддів на 4-х річний період.

21 жовтня Рада Безпеки завершила створення Міжнародного Трибуналу призначенням Рамона Есковера-Салллома, генерального прокурора Венесуели, на посаду Головного обвинувача трибуналу²⁸.

На своїй останній сесії 15 квітня 1994 року Комісія експертів односторонньо схвалила заключну доповідь, яка включала додаток розміром у 3000 сторінок. Додаток містив інформацію про результати розслідування, які проводилися у рамках повноважень Комісії.

24 травня 1994 року Генеральний секретар у листі Голові Ради Безпеки повідомив про передачу документів Комісії експертів Головному обвинувачу Міжнародного Трибуналу і висловив переконання в тому, що матеріали Комісії значною мірою полегшать роботу Міжнародного Трибуналу.

17 серпня 1994 року Міжнародний Трибунал подав свою першу річну доповідь за період з 17 листопада 1993 року по 28 липня 1994 року. У доповіді повідомлялося, що 18 жовтня Трибунал провів перші слухання. Судова камера розглянула подання Обвинувача про передачу Трибуналу справи Рушана Тадіча, яка в той час розслідувалася судовою владою Німеччини. Німецька сторона погодилася передати розгляд справи до компетенції Трибуналу. На початку листопада Обвинувач пред'явив перше офіційне обвинувачення Драгана Ніколічу, колишньому керуючому управляючому табором для затриманих мусульман в Боснії та Герцеговині, в порушенні Женевських конвенцій, норм і звичаїв ведення війни і в злочинах проти людства. Ордер на арешт Драгана Ніколіча було відправлено відповідним національним органам влади.

13 лютого 1995 року Міжнародний Трибунал оприлюднив звинувачення 21 особі. Всі звинувачення були переглянуті і підтвержені суддею Адольфусом Керібі-Вайтом, який підписав ордери на арешт. Ордери були відправлені відповідним органам влади у країни, на території яких, як сподівалися, перебували підозрювані особи. Вже 24 квітня було затримано і передано Міжнародному Трибуналу Рушана Тадіча, який постав перед судом.

Підписання Дейтонської угоди 14 грудня 1995 року дозволило дещо прискорити роботу Трибуналу. У статті X, додаток 1-A і статті IV, додаток 9 сторони угоди – СРЮ, Республіка Боснія та Герцеговина і її утворення, Республіка Хорватія – офіційно визнали Міжнародний Трибунал і зобов'язалися співробітничати з Трибуналом,

дозволили свободу пересування співробітників Трибуналу, забезпечили необмежений доступ до місць і людей, заборонили особам, проти яких висунуто звинувачення, обіймати державні посади.

Проте, як зазначалося у одній із доповідей Міжнародного Трибуналу, співробітництво з боку держав колишньої Югославії не було однаковим. Так, "Республіка Боснія і Герцеговина була стороною, яка йшла на саме тісне співробітництво і вона відреагувала майже на всі ордери на арешт в Боснійських територіях, що були їй надіслані (лише ті ордери, що були поза цими територіями залишилися без відповіді). Найважливішими подіями за історію співробітництва держави з Трибуналом були арешти Деліча та Ландшо. Крім того, Республіка Боснія і Герцеговина дозволила відкрити у Сараєво приміщення Трибуналу і забезпечила слідчим Трибуналу доступ до місць і людей."

Обмеженням, на думку фахівців Трибуналу, було співробітництво СРЮ. Вона віддала двох затриманих свідків Трибуналу, однак не заарештувала на своїй території нікого, проти кого було висунуто звинувачення.

Республіка Сербська не виконала жодного з адресованих до неї ордерів на арешт і не пояснила, як того вимагають правила Трибуналу, чому вона цього не зробила. Ще більш вразливим є той факт, що 2 особи, проти яких було висунуто звинувачення – Радован Караджич і Ратко Младіч, причому двічі, зокрема, за геноцид – не тільки не були арештовані, але й залишалися обіймати офіційні посади, не зважаючи на положення Дейтонської угоди. До вересня 1996 року співробітництво Республіки Сербська з Трибуналом полягало лише у тому, що вона дозволила слідчому Трибуналу отримати доступ до місць масових поховань.

Незадовільним слід вважати рівень співробітництва Федерації Боснії і Герцеговини. На відміну від Республіки Боснія і Герцеговина, до складу якої вона входить як одне із новоутворень. Федерація не прийняла жодних імплементуючих законів, не дотримувалася відповідних законів, прийнятих Республікою Боснія і Герцеговина, і не заарештувала нікого з обвинувачених Трибуналом.

Завдяки посередництву Республіки Хорватії один із обвинувачених боснійських хорватів – Тихофіл Блашкіч – сам здався Трибуналу. Однак, Республіка Хорватія не виконала взяті на себе зобов'язання і не використала свого впливу по відношенню до інших боснійських хорватів з метою їх затримання. Крім того, поки що вона не вжила необхідних заходів для проведення остаточного розслідування і для кримінального переслідування за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, що були скоєні хорватськими силами у серпні 1995 року під час і після операції "Буря"²⁹.

Таким чином, оцінюючи діяльність ООН на терені колишньої Югославії в галузі відновлення порушених прав людини та забезпечення ре-

алізації справедливого судочинства щодо тих осіб, які вчинили злочини, слід відмітити, що ООН було вжито максимальних зусиль з метою поновлення прав людини, повернення до життя норм міжнародного гуманітарного права, а головне, покарання винних осіб з кожної конфліктуючої сторони. На думку авторки, найсуттєвішим досягненням ООН в цьому напрямі було те, що Організація неупереджено підійшла до оцінки фактів порушення прав людини та скоєння інших важких злочинів з точки зору їх етнічної класифікації. Ретельні розслідування, які велись міжнародними фахівцями та експертами під керівництвом ООН засвідчили, що серед злочинців, які діяли на території колишньої Югославії були і серби, і хорвати, і боснійські мусульмани, і боснійські серби тобто це ще раз підтвердило, що немає "поганих народів", а існують об'єктивні умови та зацікавлені сили, які по суті, маніпулюють масами і це приводить до таких колосальних трагедій. Певною новиною в діяльності ООН в царині засудження масових порушень було те, що Комісія з прав людини ООН вперше (12-14 серпня 1992р.) провела за всю історію свого існування спеціальну сесію, що була присвячена проблемі пошуку шляхів боротьби із порушенням прав людини в колишній Югославії. Досить плідною була діяльність Спеціального Докладача, який розслідував ситуацію у сфері прав людини в колишній Югославії з точки зору проведення т.з. етнічних чисток. Діяльність цього інституту повністю себе виправдала, оскільки дозволила створити елемент постійно діючого механізму на поновлення порушених прав людини і покарання винних. Звичайно, що все це в підсумку дає ще одну підставу зробити висновок щодо ефективності та доцільності існування ООН та неволювати позиції тих осіб, які поспішають напередодні XXI ст. приректи Організацію на повну деградацію.

Конфлікт у колишній Югославії є свідченням необхідності створення консультативно-оперативного механізму постійного характеру по реалізації силовими методами повноважень ООН в області підтримання миру і гарантій прав людини.

ПОСИЛАННЯ.

- ¹ Резолюция Совета Безопасности ООН, S/764 (1992)
- ² Заявление Председателя Совета Безопасности ООН от 4 августа 1992 года.
- ³ Резолюция Совета Безопасности ООН, S/771 (1992).
- ⁴ Резолюция Генеральной Ассамблеи, A/46/242.
- ⁵ Резолюция Генеральной Ассамблеи A/47/147.

- 6 Резолюция Генеральной Ассамблеи А/48/143.
- 7 Резолюция Генеральной Ассамблеи А/49/205.
- 8 Резолюция Совета Безопасности ООН S/795(1992).
- 9 Генеральная Ассамблея. Официальные отчеты. Сорок седьмая сессия, пункт 143 повестки дня Ситуация в Боснии и Герцеговине. Доклад Генерального секретаря ООН, 3 декабря 1992 года, А/47/747, 8 с.
- 10 Резолюция Комиссии по правам человека ООН, 14 августа 1992 года, E/CN.4/1992/S-1/1.
- 11 Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН, А/47/147.
- 12 Генеральная Ассамблея. Официальные отчеты. Сорок седьмая сессия, пункт 97 с повестки дня. Положение в области прав человека на территории бывшей Югославии. Записка Генерального секретаря ООН, 6 ноября 1992 года, А/47/635-S/24766.
- 13 Генеральная Ассамблея. Официальные отчеты. Сорок седьмая сессия, пункт 98 с повестки дня. Положение в области прав человека на территории бывшей Югославии. Записка Генерального секретаря ООН, 3 сентября 1992, А/47/418-S/24516, С.14-16.
- 14 Резолюция комиссии по правам человека ООН, 30 ноября 1992 года, E/CN.4/1992/S-2/1.
- 15 Резолюция комиссии по правам человека ООН, 23 февраля 1993 года, E/CN.4/1993/7.
- 16 Резолюция комиссии по правам человека ООН, 23 февраля 1993 года, E/CN.4/1993/8.
- 17 Резолюция комиссии по правам человека ООН, 9 марта 1994 года, E/CN.4/1994/75.
- 18 Резолюция комиссии по правам человека ООН, 9 марта 1994 года, E/CN.4/1994/77.
- 19 Резолюция комиссии по правам человека ООН, 9 марта 1994 года,
- 20 Резолюция комиссии по правам человека ООН, 9 марта 1994 года, E/CN.4/1994/72.
- 21 Резолюция Совета Безопасности ООН, S/780 (1992).
- 22, 23 Письмо Генерального секретаря ООН от 9 февраля 1993 года на имя Председателя Совета Безопасности, S/25274.
- 24 Резолюция Совета Безопасности ООН S/808 (1993).
- 25 Доклад Генерального Секретаря ООН, представленный во исполнение пункта 2 резолюции 808 (1993) Совету Безопасности, S/25704.
- 26, 27 Резолюция Совета Безопасности ООН S/827 (1993).
- 28 Резолюция Совета Безопасности ООН S/877 (1993).
- 29 Генеральная Ассамблея. Официальные отчеты. Пятьдесят первая сессия. Пункт 50 предварительной повестки дня. Доклад международного трибунала для судебного преследования лиц, ответственных за серьезные нарушения международного гуманитарного права, совершенные на территории бывшей Югославии с 1992 года. Записка Генерального секретаря ООН. 16 августа 1996 года, А/51/292.